

УДК 159.944.4-044.332:615.825

DOI: [https://doi.org/10.37203/kibit.2025.53\(2\).20](https://doi.org/10.37203/kibit.2025.53(2).20)

Людмила ОРЛИК,
магістрантка
ORCID ID: 0009-0002-9027-041X
orlik.liudmyla@gmail.com
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

КРОС-КУЛЬТУРНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕТЕРМІНАНТ СОЦІАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті висвітлено специфіку соціальної міграції особистості крізь призму крос-культурного підходу, який дає змогу глибше зрозуміти механізми прийняття рішень щодо зміни місця проживання, формування стратегій адаптації та рівня інтеграції в новому соціокультурному середовищі. Показано, що соціальна міграція – багатовимірний процес, у якому взаємодіють економічні, соціально-політичні, психологічні та культурні чинники. Доведено, що поєднання особистісної резильєнтності, соціальної підтримки та міжкультурної компетентності сприяє успішній адаптації та інтеграції мігрантів у нове культурне середовище.

Ключові слова: соціальна міграція, крос-культурне дослідження, адаптація, соціальна підтримка, економічні чинники, детермінанти, культурні бар'єри.

Liudmyla ORLYK,
Master Student
ORCID ID: 0009-0002-9027-041X
orlik.liudmyla@gmail.com
Kherson State University
Kherson, Ukraine

CROSS-CULTURAL STUDY OF THE DETERMINANT OF SOCIAL MIGRATION OF PERSONALITY

In today's globalized world, social migration is becoming an increasingly complex and multidimensional phenomenon that integrates economic, socio-political, psychological, and cultural dimensions. It reflects not only the physical movement of people but also their adaptation to new cultural environments and transformation of social identity. A cross-cultural approach enables a deeper understanding of how individuals make migration-related decisions, form adaptation strategies, and build intercultural communication patterns within host societies. In the Ukrainian context, this topic acquires special relevance due to war, political instability, and economic uncertainty, which force millions of people to migrate in search of safety and better living conditions. Ukrainian migrants face numerous challenges, including economic

hardship, loss of social status, emotional distress, and cultural barriers that complicate integration into foreign communities. Successful adaptation largely depends on personal resilience, emotional stability, openness to new experiences, and the availability of social support. Cultural distance, linguistic competence, and the inclusiveness of the host society also significantly influence integration outcomes.

The aim of this study is to analyze the cross-cultural determinants of social migration by identifying the interplay of economic, socio-political, psychological, and cultural factors that shape migration behavior and adaptation strategies of individuals. The research emphasizes that understanding these interrelated determinants provides a foundation for developing effective social and psychological programs that facilitate integration and support migrants' well-being in new cultural contexts.

Keywords: social migration, cross-cultural study, adaptation, social support, economic factors, determinants, cultural barriers.

Вступ

Глобалізація та сучасні міжнародні конфлікти стимулюють активізацію міграційних процесів у світі. Соціальна міграція розглядається не лише переміщенням людей у просторі, а складним процесом взаємодії культур, психологічної адаптації та соціальної інтеграції. Тож особливого значення набуває вивчення детермінант, які визначають рішення про міграцію, вибір напрямку й ефективність адаптації у приймаючому середовищі.

Для України проблема соціальної міграції стала вкрай актуальною після початку війни з росією та загострення економічної нестабільності. Вимушена міграція охопила мільйони українців, змушених залишати рідні домівки задля збереження життя, безпеки та стабільності. В умовах катастрофічних змін важливими є питання психологічної стійкості, наявності соціальної підтримки та здатності інтегруватися в новому культурному середовищі.

Тому актуальність дослідження обумовлена необхідністю комплексного студіювання соціальної міграції з позицій крос-культурного підходу, який виявляє взаємодію соціально-політичних, психологічних, культурних і економічних чинників у під час прийняття міграційних рішень.

Мета дослідження – проаналізувати крос-культурні детермінанти соціальної міграції особистості.

Методи та матеріали

Різні аспекти крос-культурного підходу до соціальної міграції розглядалися у численних дослідженнях. Вітчизняні та зарубіжні науковці приділяли увагу економічним, психологічним і соціокультурним детермінантам міграції. Варто назвати В. Абдуллаєву, М. Слюсаревського, О. Блинову, які досліджували адаптивні стратегії мігрантів, вплив культурної дистанції, роль соціальної підтримки та психологічних характеристик особистості.

Зокрема, В. Абдуллаєва окреслює індивідуально-психологічні передумови адаптивності українців у контексті вимушеної міграції: психологічні риси

особистості – відкритість до нового, здатність до самоорганізації та емоційна стійкість – суттєво впливають на вміння адаптуватись у новому соціокультурному середовищі (Абдуллаєва, 2025). Натомість О. Будякова і К. Слободенюк наголошують на важливості економічних стимулів для прийняття рішення про міграцію, передусім серед молоді та працездатного населення (Будякова, Слободенюк, 2025).

Вивчення соціально-політичних факторів міграції передбачає аналіз впливу війни, політичних репресій та переслідувань за етнічною чи релігійною ознакою. Так, А. Стеблянко та І. Хозлу доводять, що конфлікти та воєнні дії стають потужними тригерами для масової вимушеної міграції, формуючи специфічні маршрути та стратегії переміщення (Стеблянко, Хозлу, 2024). Культурні бар'єри та крос-культурна адаптація висвітлені у роботах В. Плюща, Л. Тягура та М. Горбашевської, які акцентують увагу на мовних, релігійних та соціокультурних відмінностях між країною походження та країною призначення. Увагу зосереджено на подоланні культурної дистанції та розвитку мультикультурної компетентності, що значно полегшує інтеграційний процес (Плющ, 2021; Тягур, 2025; Горбашевська, 2025).

Отже, сучасні наукові студії засвідчують багатовимірність соціальної міграції та необхідність комплексного підходу до її дослідження, що включає економічні, соціально-політичні, психологічні та культурні аспекти, задля чого потрібно застосувати *крос-культурний аналіз*. Такий підхід передбачає висвітлення поведінки людей та соціальних груп у контексті їх культурних особливостей; виявляє універсальні закономірності міграційних процесів та локальні, специфічні для певного культурного середовища тенденції; включає зіставлення досвіду різних країн і культур, що дозволяє виокремити спільні й відмінні чинники, які впливають на міграційні стратегії, процес адаптації та соціальної інтеграції; допомагає визначити, які риси особистості та соціальні умови сприяють успішній інтеграції, а які перешкоджають адаптації.

Результати

Соціальна міграція є багатофакторним процесом, у якому взаємодіють економічні, соціально-політичні, психологічні та культурні чинники. Їхня сукупна дія визначає факт прийняття рішення про міграцію та рівень успішності адаптації в новому середовищі. Аналіз крос-культурних детермінант дозволяє простежити, як соціально-економічний контекст країни походження, психологічні ресурси особистості та культурна дистанція впливають на інтеграційні стратегії мігрантів. Вивчення цих чинників дає змогу зрозуміти, які внутрішні механізми забезпечують готовність людини до змін чи, навпаки, гальмують процес адаптації. Крім того, міграція відображає не лише економічну динаміку суспільства, а й соціальні очікування та рівень довіри громадян до державних інститутів. Вона є своєрідним індикатором психологічного стану суспільства та його здатності забезпечувати базові потреби людини. Тому дослідження соціальної міграції вимагає міждисциплінарного підходу, який враховує як макросоціальні, так і мікропсихологічні аспекти цього явища.

Економічні мотиви залишаються провідними у структурі міграційних намірів. Дослідження українських науковців свідчать, що міграційна активність зростає у періоди економічної нестабільності, безробіття та зниження реальних доходів населення. Особливо вразливою категорією виступає молодь, для якої трудова міграція є способом самореалізації, професійного розвитку та підвищення соціального статусу. Проте, за результатами аналізу, матеріальні стимули не є єдиним чинником, що визначає готовність до виїзду (Кравців, Садова, 2019; Будякова, Слободенюк, 2025). Часто рішення про міграцію формується під впливом почуття соціальної несправедливості, незадоволення рівнем життя та браку можливостей для кар'єрного росту. Багато людей сприймають міграцію як можливість віднайти впевненість у завтрашньому дні, стабільність і гідну оцінку своєї праці. Водночас економічна міграція має і зворотний бік – втрату професійної ідентичності, розрив соціальних зв'язків та культурну дезорієнтацію. Тож економічна причина стає лише первинним поштовхом більш глибокого процесу – пошуку нового соціального середовища, здатного задовольнити потребу в самореалізації та безпеці.

Соціально-політична ситуація в Україні суттєво впливає на масштаби міграції та визначає її характер. Війна, політична нестабільність і невпевненість у майбутньому створюють умови для масових вимушених переміщень населення, змінюючи структуру мотивів мігрантів: домінує потреба у фізичній та психологічній безпеці, захисті родини, збереженні життя (Стеблянка, Хозлу, 2024; Бубняк, 2019). Міграція набуває вимушеного, захисного характеру, адаптація у новому середовищі часто відбувається в умовах стресу, втрати домівки і травматичного досвіду. Політична ситуація у країнах-реципієнтах також значно впливає: демократичність, правова захищеність і соціальна політика щодо мігрантів визначають, наскільки швидко відбувається інтеграція. Високий рівень інклюзивності, прозорі міграційні процедури й доступ до соціальних послуг створюють позитивне середовище для адаптації. У державах із низьким рівнем толерантності мігранти нерідко стикаються з дискримінацією, соціальною ізоляцією та відчуттям «іншості». Рівень соціальної довіри до державних інституцій у приймаючій країні виступає одним із головних чинників психологічного відновлення переселенців і формування почуття стабільності.

Психологічні чинники є центральними у процесі соціальної адаптації, оскільки саме вони визначають, наскільки ефективно людина здатна впоратися з новими життєвими умовами. Успішність інтеграції безпосередньо залежить від таких особистісних рис, як відкритість до нового досвіду, толерантність до невизначеності, самоконтроль та емоційна стійкість. Люди з розвиненими адаптивними здібностями легше сприймають зміни, демонструють гнучкість поведінки та здатність до навчання в новому культурному контексті. Натомість високий рівень тривожності чи залежність від звичних моделей поведінки утруднюють процес адаптації, підвищують ризик соціального відчуження (Абдуллаєва, 2025; Єфімова, 2023). Власні спостереження свідчать, що психологічна готовність до змін тісно пов'язана з попереднім досвідом

соціальної мобільності, рівнем освіти та здатністю до саморегуляції. Поступово у мігрантів формується нова ідентичність – подвійна або мультикультурна, яка допомагає інтегрувати різні культурні елементи та підтримувати внутрішню рівновагу. Тому психологічна стійкість і гнучкість мислення стають не лише умовою адаптації, а й важливим ресурсом особистісного зростання.

Культурна дистанція – один із найскладніших чинників, що впливають на соціальну міграцію та визначають якість інтеграції. Ступінь відмінності між системами цінностей країни походження та приймаючого суспільства прямо пропорційна швидкості адаптації. Для українських мігрантів важливу роль відіграє мовна компетентність, адже знання мови відкриває доступ до працевлаштування, освіти та соціальних контактів. Крім мовного аспекту, вагомим є розуміння культурних кодів, соціальних норм, етикету та міжособистісних дистанцій. Емпіричні дослідження (Горбашевська, 2025; Тягур, 2025) засвідчують, що українці легше адаптуються в країнах Центральної Європи, де культурна дистанція мінімальна, проте у мусульманських країнах чи державах з іншими ціннісними орієнтирами процес інтеграції триваліший та супроводжується культурним шоком. Звідси, міжкультурна компетентність є ключовим чинником подолання культурних бар'єрів, що охоплює емпатію, відкритість до нових традицій та вміння сприймати відмінності без упередження. Розвиток цих якостей має стати частиною підготовки громадян до участі у глобалізованому суспільстві, що особливо актуально для сучасної України.

Система соціальної підтримки виступає вирішальним чинником успішної адаптації та інтеграції. Наявність близьких контактів, допомога з боку діаспори, волонтерських чи релігійних організацій істотно зменшує ризик соціальної ізоляції та сприяє формуванню позитивного емоційного стану. Соціальна підтримка виконує не лише інструментальну, а й психологічну функцію – допомагає мігрантам відновити почуття належності до спільноти, компенсувати втрату звичного соціального кола і зміцнити впевненість у майбутньому (Тягур, 2025). Особливо важливо, коли підтримка поєднує елементи інформаційної допомоги, спільнотної взаємодії та можливості участі в культурному житті нової країни. Тому формування системи підтримувальних мереж має бути стратегічним напрямом державної політики. Інституційна допомога у вигляді освітніх програм, психологічних консультацій та культурних заходів сприяє зменшенню рівня стресу та прискорює інтеграційні процеси. Так, соціальна підтримка є не лише умовою успішної адаптації, а й інструментом побудови міжкультурного діалогу.

Комплексний аналіз показує, що жоден із детермінантів не діє окремо: економічні стимули переплітаються із психологічними механізмами та культурними бар'єрами, формуючи цілісну систему впливів. Саме крос-культурний підхід дозволяє побачити ці взаємозв'язки, простежити закономірності формування нових соціальних стратегій та індивідуальних моделей поведінки мігрантів. Соціальна міграція у сучасному світі постає не тільки пересуванням у просторі, а процесом глибокої трансформації ідентичності, супроводжується переосмисленням життєвих цінностей, пошуком

нових форм самореалізації та формуванням мультикультурної свідомості. Для українського суспільства, яке нині переживає масштабну хвилю вимушеної міграції, осмислення зазначених процесів має не лише теоретичне, а й практичне значення. Воно створює підґрунтя для розробки ефективних державних програм підтримки, сприяє формуванню політики повернення громадян після завершення війни та інтеграції набутих міжкультурних компетентностей у розвиток національного соціуму.

Висновок

Крос-культурне дослідження соціальної міграції особистості дооводить її багатовимірний характер. Міграційні процеси визначаються економічними, соціально-політичними, психологічними та культурними чинниками, які взаємодіють і формують індивідуальні стратегії переміщення та адаптації. Особистісні риси (відкритість до нового та готовність ризикувати) виступають важливими предикторами міграційної поведінки. Психологічні наслідки міграції, з одного боку, передбачають труднощі адаптації, з другого боку, відкривають можливості розвитку мультикультурної ідентичності.

Крос-культурний підхід виявляє не лише універсальні закономірності, але й специфічні відмінності, зумовлені культурним контекстом. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці та розширенні програм соціальної адаптації, оцінці довгострокової ефективності підтримки мігрантів та інтеграції додаткових методик дослідження детермінант соціальної міграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абдуллаєва, В. (2025). Індивідуально-психологічні передумови адаптивності українців в умовах вимушеної міграції. *Наукові праці МАУП: Психологія*, 2(67). 7-12.
2. Бубняк, С. (2019). Внутрішньопереміщені особи в контексті сучасних міграційних процесів в Україні. *Грані*, 22(11).
3. Будякова, О., Слободенюк, К. (2025). Соціально-економічні чинники впливу на міграційні процеси в Україні в умовах воєнного стану. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 1(77). 96-106.
4. Горбашевська, М., Лелюк, О. (2025). Транснаціональна міграція як феномен глобального ринку праці. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка*, 29. 26-35.
5. Єфімова, А. (2023). Дослідження чинників соціально-психологічної адаптації українців до умов вимушеної міграції у США. *Вісник післядипломної освіти*, 24. 10-26.
6. Кравців, В., Садова, У. (2019). Міграційні явища та процеси: поняття, методи, факти: довідник. ІРД.
7. Плющ, В. (2021). Соціокультурна адаптація мігрантів: концептуалізація, етапи та їхня динаміка. *Актуальні проблеми філософії та соціології*, 31. 58-68.

8. Стеблянко, А., Хозлу, І. (2024). Воєнні конфлікти як чинник хвилі міграції в сучасному світі. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*, 3-4. 44-48.
9. Тягур, Л. (2025). Культурний шок як виклик і можливість для самоактуалізації особистості. *Наукові інновації та передові технології*, 5(45). 2187-2204.
10. Филипович, Л. (2022). Сучасна міграція українців як наслідок російської агресії: проблема духовної опіки. *Grail of Science*, 18-19. 291-296.

REFERENCES:

1. Abdullaieva, V. (2025). Indyvidualno-psykholohichni peredumovy adaptivnosti ukrainsiv v umovakh vymushenoї mihratsii. *Naukovi pratsi MAUP: Psykholohiia*, 2(67). 7-12. [in Ukrainian]
2. Bubniak, S. (2019). Vnutrishnoperemishcheni osoby v konteksti suchasnykh mihratsiinykh protsesiv v Ukraini. *Hrani*, 22(11). [in Ukrainian]
3. Budiakova, O., Slobodeniuk, K. (2025). Sotsialno-ekonomichni chynnyky vplyvu na mihratsiini protsesy v Ukraini v umovakh voiennoho stanu. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, 1(77). 96-106. [in Ukrainian]
4. Fylypovych, L. (2022). Suchasna mihratsiia ukrainsiv yak naslidok rosiiskoi ahresii: problema dukhovnoi opiky. *Grail of Science*, 18-19. 291-296. [in Ukrainian]
5. Horbashevskaya, M., Leliuk, O. (2025). Transnational migration as a phenomenon of the global labor market. *Visnyk of Mariupol State University. Series: Economics*, 29, 26-35. [in Ukrainian]
6. Kravtsiv, V., Sadova, U. (2019). Mihratsiini yavyshecha ta protsesy: poniattia, metody, fakty: dovidnyk. *IRD*. [in Ukrainian]
7. Pliushch, V. (2021). Sotsiokulturna adaptatsiia mihrantiv: kontseptualizatsiia, etapy ta yikhnia dynamika. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii*, 31. 58-68. [in Ukrainian]
8. Steblianko, A., Khozlu, I. (2024). Voienni konflikty yak chynnyk khvyli mihratsii v suchasnomu sviti. *Ukrainska politseistyka: teoriia, zakonodavstvo, praktyka*, 3-4. 44-48. [in Ukrainian]
9. Tiahur, L. (2025). Kulturnyi shok yak vyklyk i mozhlyvist dlia samoaktualizatsii osobystosti. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnologii*, 5(45). 2187-2204. [in Ukrainian]
10. Yefimova, A. (2023). Doslidzhennia chynnykiv sotsialno-psykholohichnoi adaptatsii ukrainsiv do umov vymushenoї mihratsii u SShA. *Visnyk pisliadyplomnoi osvity*, 24. 10-26. [in Ukrainian]

Отримано редакцією / Received: 10.10.25

Прорецензовано / Revised: 22.10.25

Схвалено до друку / Accepted: 30.10.25